

П. М. Грибенко

(С. Семигір'я, Кіровоградської обл.)

МАТЕРІАЛИ ДО АРХЕОЛОГІЧНОЇ КАРТИ НОВОГЕОРГІЇВСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

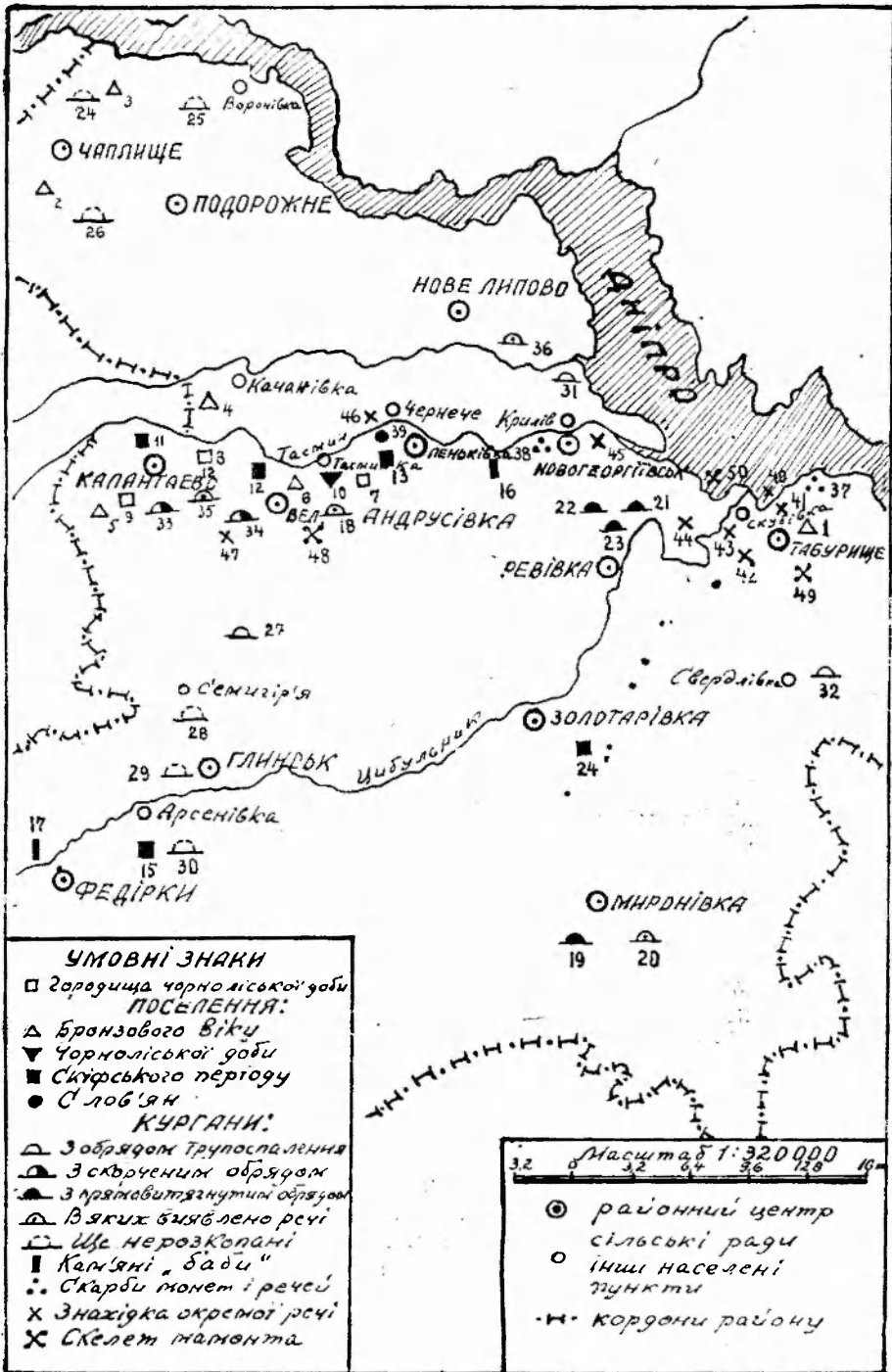
Територія Новогеоргіївського району розташовується на Правобережжі, в північно-східній частині Кіровоградщини. Особливості рельєфу такі: з заходу на північний схід тягнеться кам'яне пасмо, яке розділяє територію на дві частини. Пасмо наближається до ріки Дніпра в районі села Табурище і виходить на Лівобережжя біля Кременчука.

Перша частина території розташовується в долині ріки Дніпро, яка в найвужчому місті становить 7—8 км, в найширшому досягає до 15 км. Грунт тут піскуватий, є суцільні площі піщаних горбів, окремі місця досить заболочені з густими заростями з вільхи, лозняка, очерету; зрідка зустрічаються дрібні озера.

В долині протікають дві річки, впадаючи в Дніпро. Перша не має єдиної назви, вище заболочена, нижче є чисті плеса з широкими луками. На берегах цієї річки виявлено мало археологічних об'єктів.

Майже паралельно понад пасмом протікає друга річка — Тясмин, на правому березі якої виявлено значну кількість городищ, поселень, могильників, скарбів монет та окремі річі. Очевидно, ця місцевість була заселена найдавніше. Та це й зрозуміло чому — все необхідне для людей епохи неоліту й бронзи тут було: камінь, з якого виготовлялись знаряддя праці і зброя, глина для будівель, посуду та інших речей; річка, де можна було займатись рибальством, а прибережні зарослі і лісові хащі кишили дичиною — оленями, кабанями, козлами, скелети яких виявлено в достатній кількості. Грунти — супіскуватий і болотистий, — легше було обробляти примітивними костяними мотиками, ніж чорнозем. В достатній кількості було й пасовищ для худоби.

Друга частина території підвищена, гориста, порізана ярами і балками, без болот і озер, лише протікає мілка і вузька річка Цибульник. Тільки з появою скотарства, коли потрібні були великі простори для пасовищ, люди появились і тут. Це були в основному скотарські племена, які залишили після себе кілька поселень (бідні на річі), велику кількість курганів-могильників, окремі річі, серед них і традиційні кам'яні «баби». Тільки в північно-східній частині за межами впадання Цибульника в Дніпро виявлено поселення, жителі якого займалися землеробством. Зі сказаного видно, що найбільше археологічних об'єктів виявлено в басейні річки Тясмин. Дніпровська долина через рік-два заповниться водами майбутнього Кременчуцького моря і назавжди зникнуть пам'ятки матеріальної культури тих народів, які жили тут в далекому минулому. Тому автор прагнув дати опис пам'яток, які частково виявлені ще в дореволюційні часи, більшість же — за роки радянської влади археологічними розвідками та експедиціями, а також місцевими жителями і ним особисто.

СХЕМА

археологічних об'єктів Новогеоргіївського р-ну, Кіровоградської обл.

Виявлені археологічні об'єкти відносяться до різних історичних епох. Найдавніші з них датуються бронзовим віком (II тис. до н. е.). З них і почнеться опис.

Перше поселення виявлено на схід від с. Табурище (№ 1)¹ в 1957 році. Під час земляних робіт робітники Дутов, Ульянов і Люблінський підібрали кілька кісток тварин, оброблених рукою людини. Це були мотики, виготовлені з кісток оленя; з них—три робочі і одна ритуальна. Остання довга (24 см), але вузька (3—3,5 см) лезо добре зачищено і відполіровано; отвір просвердлено ближче до тупого кінця, навколо нього збереглися сліди з ліній двокрапкового орнаменту.

Ритуальну мотику знайшли в похованні біля скелета людини, а перші три — серед кісток тварини та уламків посуду. Саме тут розташовувалось поселення, в якому поруч з іншими заняттями відводили й землеробству не останню роль. Зазначені знахідки зберігаються в історико-краєзнавчому музеї ім. Конєва (м. Кіровоград).

Двоє інших поселень розташовуються біля с. Чаплище (№ 2, 3), їх занесено О. І. Тереножкіним на план і датовано бронзовим віком².

Четверте виявлено автором весною 1956 року під час екскурсії з учнями. Розташовується воно на південний захід від хут. Качаківка (№ 4). На піску серед вуглинок, дрібних кісток та кусків граніту знайдено багато виробів з кременю, фрагментів посуду, виготовленого від руки, три бронзові наконечники стріл: один тригранної форми з отвором, довжина—3,7 см, корозія темна; два інших — трилопастевої, довжиною 3,3 см, корозія така ж.

Культурний шар зруйнований, проте контури його можна встановити по забарвленню ґрунту і різних рештках. На підставі виявлених фрагментів посуду (матеріал і техніка виготовлення його подібні до посуду з поселення № 6) поселення відноситься до бронзового віку.

На захід від села Калантаєво збереглися сліди поселення (№ 5), але через талі води, що стікають з похилої місцевості в річку, поверхня його значно зруйнувалась, культурний шар бідний. На плані згаданої вище статті О. І. Тереножкіна поселення датовано бронзовим віком. В долині річки Тясмин, яка колись була дуже заболочена, на північ від села В-Видрусівка (№ 6) розташовується останнє поселення цього періоду.

Вперше кілька знахідок випадково знайшли місцеві жителі, а з 1953 року поселення часто відвідував автор з учнями школи, зібравши на його піскуватій поверхні велику кількість різних речей, які зберігаються в шкільному історичному куточку, в окремих осіб, а деякі експонуються в обласному музеї.

Тому що речі характерні й для інших поселень цього періоду, подаю більш детальний їх опис.

I група — вироби з кременю: призматичні трапедії різної величини (табл. I, 1, 2), круглі і овальні різці невеликих розмірів, різці ретушовані по боках, одна сторона плоска, друга призматична (табл. I, 3); ножовидні пластинки з легкою ретушовкою на лезі (табл. I, 4), багато відщепів і уламків.

II група — вироби з граніту місцевого і занесеного: а) молоток з сірого зернистого граніту, шліфовка неякісна, передня частина циліндричної форми з потовщенням біля отвору, боки якого сплюснені і в задній частині річ набуває форми леза сокири, довжина — 12,5 см, при лезі — 4 см, діаметр ударного кінця — 3,2 см (табл. I, 5); б) уламок молотка

¹ Дивись карту-схему: всі № в статті відповідають № на карті.

² А. І. Тереножкін, Поселення и городища в бассейне р. Тясмин. КСИИМК, вып. 43, 1952, стор. 80—98.

(тупий кінець), з такого ж матеріалу і приблизно таких же розмірів, але добре шліфований; злом на отворі, видно лінії свердління, довжина уламка — 5 см, ширина на зломі — 4 см, діаметр кінця — 3 см (табл. I, 6); в) уламок сокири (лезо) мініатюрних розмірів з чорного граніту, відшліфовано до глянца; злом на отворі, довжина уламка 3,2 см, ширина при зломі — 2,8 см, лева — 2,5 см (табл. I, 7).

III група — вироби з глини:

а) посуд: 1) фрагменти великих посудин з частиною дна, зовнішня сторона біло-сіруватого кольору, поверхня шершаво-ніздрювата, видно шар гравію на зломі, товщина дна — 1,5 см, бічної сторони — 1 см (табл. I, 8);

2) фрагменти посуду (вінця) чорного кольору, боки шершаві, без домішок гравію в глині; біля вінець три поясочки з подряпинами навкіс, які чергуються, товщина — 0,8 см (табл. I, 9);

3) фрагменти посуду, матеріал і техніка виготовлення такі ж, як і в попередньому, але орнаментовано інакше: біля вінець накладено поясочок з проколотою наскрізь дірочкою, навколо якої квадратний виступ. (табл. I, 10);

4) фрагменти посуду, орнаментованого накладним пояском недалеко від вінець, на якому тупою паличкою (можливо пальцем) зроблено вдавлени через певні проміжки; боки шершаві, на зломі видно блискіту, колір темний, товщина — 1 см (табл. I, 11);

5) фрагмент посуду (вінця) матеріал і техніка виготовлення тотожні з уламком № 8, орнаментовано двома накладними поясками з чередуванням клиноподібних вдавлених на них (табл. I, 12);

6) фрагмент посуду сірого кольору з незначним домішком гравію, орнаментовано відбитками вірьовочки (на відбитках чітко видно переплетення волокон): дві лінії паралельно в горизонтальному напрямі, п'ять — паралельно по діагоналі, товщина при зломі — 1,5 см (табл. I, 13);

б) пряслиця різної величини, важки для риболовних сітей, круг діаметром 3,5 см з отвором в центрі, навколо якого відтиснуто сім кружечків з крапкою, колір червоний (табл. I, 14, 15, 16).

IV група — вироби з металів:

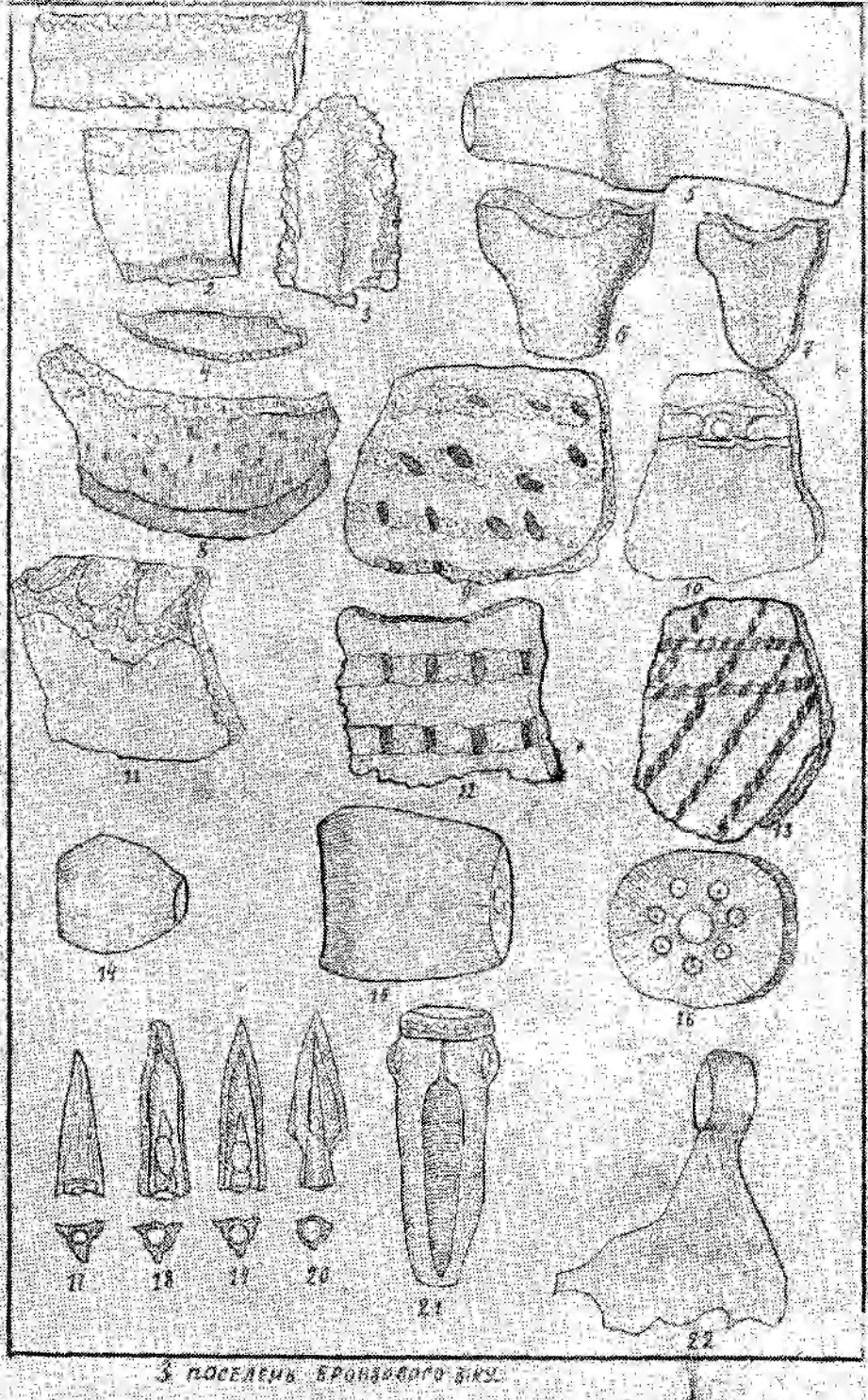
а) бронзові наконечники стріл — один тригранної форми, з гладенькими гранями і добре відточеними ребрами, біля гнізда для трості видно вузькі відтиски впоперек на кожній грані, товщина — 2,7 см (табл. I, 17); три стріли тригранної форми, грані ввігнуті, кожна має отвір; одна стріла необроблена з слідами форми для відливки (можливо, на території поселення було налагоджено виробництво їх), довжина — 3,2 см (табл. I, 18, 19); три стріли трилопастевої форми з втулкою для трості, дві з них з отворотом між лопастями, у третьої відсутній, довжина — 3,2 см (табл. I, 20);

б) бронзовий кельт з двома проушинами і овальною втулкою, яка спочатку переходить в чотири-, а потім в шестигранник, корозія зеленувата; на проханні О. І. Тереножкіна річ передано йому влітку 1957 року (табл. I, 21); бронзові квадратні і прямокутні пластинки розмірами 1 см × 1,5 см; мідна проволока та інші уламки;

в) залізна бойова сокира, лево якої дуже піддано корозії, втулка вузька, кругла, далі розширюється і при лезі досягає 16 см (табл. I, 22); залізний риболовний гак величиною до 6 см, добре збереглась насічка і вигиб, до якого прикріплювалась волосінь.

Багато речей випадково знаходили жителі, деякі з них описано і зареєстровано, але більшість загубилася. По рештках матеріальної культури, виявлених в поселеннях цього періоду, можна судити, що тут жили племена, які не тільки займались мисливством і скотарством, а й земле-

Табл. I*

* Рисунок виготовлені автором.— Редакційна колегія.

робством та рибальством. Безперечно, що територія поселень пізніше заселялась і наступними племенами («історичними» киммерійцями, скіфами), які залишили рештки своєї культури. Проте, датувати поселення періодами їх життя не можна, як і неолітом, хоч серед речей зустрічаються вироби з кременю і граніту. З приводу цього Ф. Енгельс писав³: «...бронза давала природные орудия и оружие, но не могла вытеснить каменные орудия». За культурними нашаруваннями цього часу простежити неможливо: через піскуватість, ґрунту, роботу вітру і дощі всі вони дуже зруйновані.

Слідуючу групу становлять городища і поселення так званої чорноліської доби (початок I тис. до н. е.). Всі вони розташовуються на правому березі річки Тясмин в районі сіл В. Андрусівка і Қалантаєво. Найбільше городище знаходиться ліворуч від дороги при в'їзді в хут. Тясминку на невеликій похилій площадці, яка з трьох боків (схід, північ і захід), стрімко обривається вниз, а з напільної сторони очевидно відокремлювалась ровом (№ 7). Ґрунт на території городища чорноземний, в'язкий, через що добре збереглася його форма. Недалеко від нього видно сліди поселення, яке теж відноситься до цього часу (№ 10). Два інших городища розташовані біля верхнього (№ 8) і нижнього (№ 9) кінців с. Қалантаєво. Детальний опис їх території дано О. І. Тереножкіним⁴.

Серед речей, які зібрано на поверхні цих городищ і поселень, є вироби з глини й інших матеріалів. Кераміка переважно орнаментована, зрідка зустрічається й без орнаменту:

а) бічна частина горшка середніх розмірів, сіруватого кольору, пориста лицева сторона, а на внутрішній видно сліди від прутиків; при зломі — глина чорна з крупинками гравію, товщина — 0,8 см (табл. II, 1);

б) вінця миски, видно товстий поясок, між ним і обідком вінець — вдавлена, зроблена очевидно обводом пальця навколо; глина вимішана з домішкою гравію, товщина — 1,5 см (табл. II, 2);

в) верхня частина посуду темно-жовтого кольору, біля вінця зигзагоподібна вдавлена, нижче — наскрізь проколені дірочки через певні проміжки, в глині при зломі зрідка видно крупинки, товщина — 1 см (табл. II, 3);

г) фрагмент посуду з орнаментом — чередування вдавлених широких ліній з виступами, зовнішня сторона жовтуватого кольору, шершава, видно значну кількість крупінок гравію; внутрішня — гладенька з вертикальними смужками — відтисками; шар глини між ними чорний, товщина — 1,2 см (табл. II, 4);

д) фрагмент середньої частини посуду (видно згиб з внутрішньої сторони при переході від плічка до вінця), орнаментовано примітивно — три вдавлени пальцем з царапиною нігтя, зовнішня жовтуватого, далі — чорного кольору, глина з частинками кварцу і поодинокими крупинками гравію, товщина — 1,1 см (табл. II, 5);

е) фрагмент бічної частини посуду без орнаменту, зовнішня сторона білуватого-сірого кольору, середина ніздрювата, темна, з великою кількістю гравію; на внутрішньому боці відтиски прутиків або цупкої соломи, товщина — 1,3 см (табл. II, 6).

Всі три городища розкопувались в 1956—1957 роках під керівництвом О. І. Тереножкіна, зібрано велику кількість виробів з глини, кісток, ме-

³ Ф. Энгельс, Происхождение семьи, частной собственности и государства, Госполитиздат, 1953, стор. 166.

⁴ А. И. Тереножкин, Поселения и городища в бассейне р. Тясмин, КСИИМК, вып. 43, 1952, стор. 84.

талу, але надрукованого матеріалу, крім кількох згадок в праці І. Г. Шовкопляса, про них немає⁵.

Територія, на якій збереглися сліди поселення, піскувата, це дає можливість виявляти рештки матеріальної культури без спеціальних розкопок. Найбільше виявлено посуду, матеріал і техніка виготовлення якого подібні до вищеписаних. Одне з пряслиць нагадує кісточку з рахівниці, з кожного боку є по два рядки проколів, кожний ряд має дві паралельні лінії, верхня складається з 8 дірочок, нижня — з 7 (табл. II, 7), глиняне грузило для сітей, за формою і розмірами не подібне до важків з поселень бронзового віку; кілька глиняних бусинок (табл. II, 8, 9). Тут же знайдено мідний риболовний гачок, мідне вістря дротика, кінці якого дуже зруйновані, бронзовий наконечник стріли тригранної форми, корозія не така зелена, як в перших двох, а темна (табл. II, 10, 11, 12)⁶.

Визначаючи хронологічні рамки даних городищ, І. О. Тереножкін робить висновок, що в них жили землеробсько-скотарські племена, яких він виділяє в «особий предскифський чернолесский етап», датуючи кінцем IX — першою половиною VII ст. до н. е., що на його думку — «прямо соответствует времени исторических киммерийцев и выдвигания кочевых скифских племен в северное Причерноморье»⁷.

Третю групу поселень датовано скіфським періодом. Короткий опис їх подаю нижче. В долині річки Тясмин, біля с. Калантаєво, знаходиться поселення (№ 11), на території якого знайдено багато уламків ліпного посуду, бронзових стріл тригранної і трилопастевої форм, залізний серп і багато інших металевих уламків.

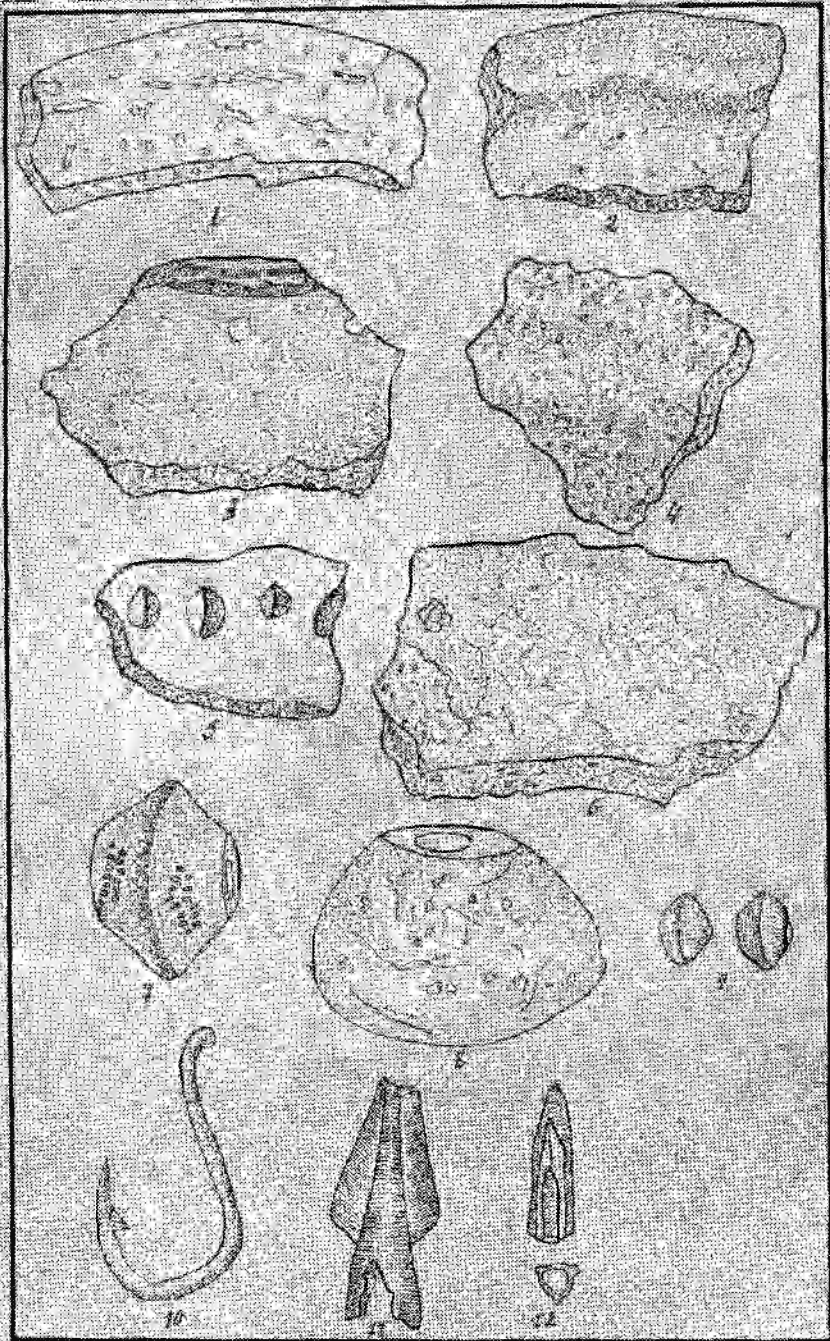
В долині тієї ж річки, між селами Калантаєво і В. Андрусівка розташовується друге поселення (№ 12) на піщаній горбистій смузі, яку колись оточувало болото. Своїм місцезонам цей «острів» був дуже зручним для поселення і, хоч О. І. Тереножкін датує його скіфським періодом⁸, але судячи по речах, територія ця була заселена значно раніше. Серед речей, які зібрано без спеціальних розкопок, зустрічаються вироби з кременю: різці різної величини, скребки, нуклеуси (табл. III, 1, 2, 3); вироби з граніту представлені уламками молотків — два з них виготовлено з чорного граніту циліндричної форми, третій — рубаюча частина досить значних розмірів: довжина від злому до кінця — 10,5 см, ширина на зломі — 11 см, товщина на зломі — 7,5 см. Добре шліфований молот виготовлено з чорного зернистого граніту, якого в даній місцевості немає (табл. III, 4, 5, 6). Кераміка орнаментована у вигляді «ялинки», внутрішня сторона гладенька з відгисками цупких стебел; часто зустрічаються орнаменти з кружечків від вдавлювання очеретиною і поєднання його з кількома лініями відтиску вірвовочки (табл. III, 7, 8, 9). Весь посуд добре випалений, гладенький, майже без домішки гравію, стінки тонкі. Металеві вироби такі: бронзовий наконечник стріли трилопастевої форми з отвором між лопастями і невеликим виступом на втулці, довжина — 3,2 см; така ж річ, але без отвору і виступу, добре відточені ребра, втулка довша — 3,6 см; корозія на обох темна. Таких екземплярів виявлено 6 штук, третій екземпляр тригранної форми з двома жолобками на гранях, на одній з них є отвір, довжина — 1,8 см, корозія зелена (табл. III, 10, 11, 12); бронзове вістря з пругом посередині в довжину, нижній кінець

⁵ І. Г. Шовкопляс, Археологічні дослідження на Україні (1917—1957), Київ, 1957, стор. 155—156.

⁶ Ці речі зарисовано в натуральній величині; вістря передано О. І. Тереножкіну влітку 1956 року.

⁷ А. И. Тереножкин, Разведки и раскопки 1949 г. в северной части Кировоградской области. Археология, т. VII, 1952, стор. 135.

⁸ А. И. Тереножкин, Поселения и городища в бассейне р. Тясмин. КСИИМК, вып. 43, 1952.

З городни і поселення Чорняківської дуби.

Табл. II.

зламаний, довжина — 5,5 см, ширина — 1 см; бронзові булавки для одягу довжиною 4—5 см (табл. III, 13, 14), окремі бронзові пластинки та інші уламки міді, бронзи й заліза, по яких неможливо визначити річ.

Три останні поселення розташовуються в різних кінцях району: одне біля с. Пеньківка (№ 13), на території якого зібрано фрагменти посуду різних розмірів, орнаментация і техніка виготовлення подібні до вище-описаного; недалеко від поселення було знайдено кам'яну «бабу» (№ 16), яка зберігається в історико-краєзнавчому музеї ім. Конєва; друге — на південний схід від с. Золотарівка (№ 14); третє — на південь від с. Арсенівка (№ 15). Поселення мало вивчені через в'язкість чорноземного ґрунту. Недалеко від села Федірки, ще в другій половині XIX ст. селяни знайшли фігуру кам'яної «баби» (№ 17). Фігура, як описує В. Ястребов, мала нечіткі форми людського тіла, руки зовсім відсутні; на протилежній стороні помітно знаки невідомого значення⁹.

Про те, що територія району входила в сферу заселення скіфів, свідчать не тільки поселення та «баби», а й значна кількість курганів (могил), розкиданих по всій місцевості. Частину з них розкопано ще в XIX ст., решту — пізніше. Біля с. В. Андрусівка шукачі скарбів розрили курган (№ 18). Він має склеп, в одному з боків якого знаходилась печера, в якій стояв глиняний посуд і мідний казан з однією ніжкою¹⁰.

Недалеко від с. Миронівка насипано два кургани, які розкопали шукачі скарбів. В одному з них (№ 19) було вирито заглибину коритоподібної форми, в якій лежали два прямовитягнуті скелети головами на схід; в цьому ж кургані, з західної сторони, розкопано печеру, вхід до якої був закладений дубовими плахами. В печері виявили скелет в прямовитягнутій позі головою на північ; біля ніг стояла глиняна чашка чорного кольору, а біля голови — буси зі скла і глини, дві сережки з мідних колець, продітих в зуб хижого звіра. В другому кургані (№ 20), після шару попелу, лежали обгорілі колоди у вигляді даху, а під ним — яма, в якій лежав скелет людини і кістки коня; поруч знайдено: 4 золоті пластини напівовальної форми, 4 золоті дротини, зігнуті спіраллю, велику кількість бронзових пластинок з дірочками для пришивання; кілька десятків бронзових стріл, дві бронзові трубочки, бронзові прикраси у вигляді тварин, шматочок червоної фарби¹¹.

Три кургани, які розташовуються між м. Новогеоргіївським і с. Ревівка (№ 21, 22, 23), розкопано археологічною експедицією в 1956 році, речей в них виявлено мало, скелети прямовитягнуті. Кургани біля сіл Чаплище (№ 24), Воронівка (№ 25), Подорожне (№ 26), Семигір'я (№ 27, 28), Глинськ (№ 29) і Арсенівка (№ 30) ще не розкопані, проте, як твердить О. І. Тереножкін, всі вони пограбовані. Можна допустити, що не всі кургани відносяться до цього періоду, а насипані раніше. Так, під час розкопок курганів біля с. Крилів (№ 31) і хут. Свердлівка (№ 32) виявлено поховання з обрядом трупоспалення; біля с. Калантаєво (№ 33) і В. Андрусівка (№ 34), які розкопувались в 1956 році, чоловічі і жіночі скелети з скороченим обрядом поховання. Речей біля них не було, крім бронзових бус в похованні біля с. В.-Андрусівка.

На схід від с. Калантаєво розташовувався курган зі згладженою вершиною (№ 35), який під час риття каналу для водопроводу розкопали в 1958 році. Робітники знайшли скелети людини і коня, зброю і речі. Серед них — круглий бронзовий щит, сталеву шаблю і наконечник списа, срібну чару невеликих розмірів, прикрашену орнаментом. Всі речі, крім чари, збе-

⁹ В. Ястребов, Опыт топографического обозрения древностей Херсонской губернии, ЗООИД, т. XVII, 1894, стор. 77.

¹⁰ Там же, стор. 129.

¹¹ Там же, стор. 136—137.

рігаються в історико-краєзнавчому музеї ім. Конєва (м. Кіровоград). На початку 20-х років ц. ст. в кургані, який розташовується на схід від села Н.-Липово (№ 36), випадково селяни виорали скарб золотих і срібних речей хатнього вжитку та жіночих прикрас. Деякі з них (ложки, чарки, обручки, сережки) довгий час зберігалися в громадян с. Калаборок, яким пощастило знайти цей скарб.

Біля с. Табурища на березі річки Дніпро (№ 37) місцева жителька знайшла скарб золотих, срібних і бронзових речей: обручки, браслети, сережки, бронзове дзеркало з рельєфним зображенням соколиного полювання. Цю річ придбав любитель старовини св. Олександрович і пізніше передав Археологічній комісії Херсонської губернії¹².

В далекому минулому жителі території району мали зв'язки з античним світом. Про це свідчить скарб римських монет, знайдений на правому березі річки Тясмин, біля м. Новогеоргіївська (№ 38), в 80-х роках XIX ст. Серед великої кількості монет були екземпляри імператорів: Нерви (96—98 рр.), Траяна (98—117 рр.), Адріана (117—138 рр.), Антоніна Пія (138—161 рр.), Марка Аврелія (161—180 рр.) і Луцілли (164—183 рр.)¹³.

В 1958 році археологічною експедицією під керівництвом Д. Т. Березівця на захід від с. Пеньківка (№ 39) розкопано поселення, яке складалося з однокімнатних і двокімнатних будівель. Кожна будівля мала гранітну піч в північному кутку. На підставі форми будівель, решток матеріальної культури (фрагменти глиняного посуду, серп, наральник) і зерен злакових рослин поселення датується VI ст. н. е.; в ньому жило одне з слов'янських племен.

Кілька слів про окремі знахідки та скелети мамонтів. Ще в останній чверті XIX ст. знаходили:

а) кремінну сокиру (№ 40), гранітний молоток (№ 41), гранітний клин (№ 42) біля с. Табурище;

б) бронзові стріли тригранної і листовидної форми між с. Скубіївкою і м. Новогеоргіївським (№ 44)¹⁴;

г) візантійського типу золоту сережку біля м. Новогеоргіївська (№ 45)¹⁵.

В 1954 році на лівому березі річки Тясмин, біля хут. Чорнече (№ 46) знайдено бронзовий наконечник стріли листовидної форми з отвором і гострим виступом на втулці, корозія зелена, довжина — 4,5 см (табл. III, 15). На південь від с. В.-Андрусівка (№ 47) пастухи восени 1956 року знайшли добре відшліфований уламок молотка (ударна частина) з сіруватого дрібно-зернистого граніту, злом на отворі, довжина уламка—8 см, ширина отвору — 7 см, діаметр ударного кінця — 4,5 см.

На південний схід від с. В.-Андрусівка (№ 48) в 1921 році пастухи помітили в розмитому весняними водами яру кістки великих розмірів. Під керівництвом вчителя місцевої школи (М. М. Каракати) було проведено розкопки. Це був скелет мамонта, окремі частини якого довго зберігалися в селі. Аналогічну знахідку виявили в 1956 році під час земляних робіт в районі с. Табурище (№ 49). Скелет добре зберігся, основна маса кісток зберігається в Інституті палеонтології Академії наук УРСР, деякі кістки експонуються в історико-краєзнавчому музеї ім. Конєва. В липні 1959 року

¹² В. Ястребов, Опыт топографического обозрения древностей Херсонской губернии, ЗООИД, т. XVII, 1894, стор. 137.

¹³ В. И. Гошкевич, Клады и древности Херсонской губернии, Книга I. Херсон, 1903, стор. 14—15.

¹⁴ В. Ястребов, Опыт топографического обозрения древностей Херсонской губернии, ЗООИД, т. XVII, 1894, стор. 70, 84.

¹⁵ К. Мельник, Каталог коллекции древностей А. Н. Поль, т. I, стор. 107, № 15.

3 ПОСЕЛЕНЬ СНИЖСЬКОГО ПЕРІОДУ.

на р. Дніпро біля острова Ерік (№ 50) екіпаж земснаряда підняв з дна річки уламок бивня мамонта, який добре зберігся, довжина — 1 м 10 см, вага — 18 кг¹⁶.

Знахідки скелетів мамонтів й інших тварин (оленів, вепрів) свідчать про те, що кілька тисячоліть тому дана територія була вкрита багатою рослинністю, тут водилися різні види тварин, в тому числі й такі гіганти, як мамонти.

1. Територія району була заселена уже в період бронзового віку, а можливо і в неоліті, про що свідчать поселення і рештки матеріальної культури. В той час ще відсутня була майнова нерівність, тому поселення не мають ніяких слідів для захисту від нападу ззовні: жителі цих поселень вели осілий спосіб життя, займаючись землеробством, мисливством, рибальством. Вони відомі в археологічній науці під назвою племен «шнурової кераміки» (II тис. до н. е.).

2. В першій половині I тис. до н. е. поширюються укріплені городища. Ведучи осілий спосіб життя, племена займались землеробством, скотарством, рибальством; розвивається прядіння, про що свідчать часті знахідки пряслиць в городищах. Племена, що жили в цей час, за датою і місцем відповідають «історичним» кіммерійцям, відомим античним історикам.

3. В другій половині I тис. до н. е. територію населяли племена, яких відносять до скіфів. Це підтверджується різними речами, які характерні для цих племен: кераміка, стріли, кам'яні «баби», поховання і ін.

4. Про заселення території слов'янами свідчить поселення біля с. Пеньківка, яке датується VI ст. н. е.

5. Виявлення великої кількості римських монет біля м. Новогеоргіївська і с. Крилів¹⁷ свідчить про зв'язки з античним світом і майнову нерівність у племенах, що жили тут в I—II ст. н. е.

6. Безперечно, що на території району повинні бути пам'ятники першої половини I тис. н. е., бо римські монети свідчать про наявність жителів тут в цей час, отже вони залишили після себе й сліди матеріальної культури.

¹⁶ Див. районну газету «Прапор комунізму» Новогеоргіївського району, Кіровоградської області, від 29/VII-1959 р.

¹⁷ М. Ю. Брайтчевський, Знахідки римських монет на території УРСР, Археологія, т. III, 1950, стор. 99.